

Ушбу мақолада ўқитувчи ижодий ёндашувининг педагогик фаолият ривожланишининг турли босқичларда намоён бўлиши, ўқитувчининг тафаккур мустақиллиги, мослашувчанлиги ва ўқитувчи таффақури тарикқиёти масалалари ёритилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается творческий подход учителя на разных этапах развития педагогической деятельности, самостоятельности, гибкости и прогресса мышления учителя.

SUMMARY

The article is devoted to the study of the teacher's creative approach that is reflected at different stages of the development of pedagogical activity independence, flexibility and progress of the teacher's thinking.

ЎЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҮЗЛИКСИЗ КӨРКЕМ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БИЛИМЛЕНДИРИҮ

Т.В.Уразимова - көркем-өнер таныў илимлари кандидаты

Әжинияз атындағы Нөкіс мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: педагогика, социал жараён, ўкитиш жараёни, методология, ўкитиш усуллари, инновацион технология, иждокорлик.

Ключевые слова: педагогика, социальная сфера, процесс образования, методология, методы обучения, инновационная технология, творчество.

Key words: pedagogics, social sphere, education process, methodology, methods of teaching, innovative technology, creativeness.

Ўзбекстанда соңғы ўақытлары жүз берген социаллық-экономикалық өзгерислер педагогика илимин республиканың үзликсиз билимлендириў системасын жаңалаў жолларын излеўге жигерлендирди. Хәзирги заман жәмийетиниң өсиўи, билимлендириўдиң жаңаланыўы барысында жеке адамның ролиниң күшейиўи, оның талапларының өсиўи, жәмийеттиң гуманизмлесиўи хәм демократияласыўы, техника хәм технологиялардың жедел өзгериўи билимлендириўдиң «Өмир бойы билим алыў» формуласына тийкарланған негизине жаңаша қатнасты нәзерде тутады.

«Билимли адам» түсинигине мәни бериў оның қәлиплесиў усылларына тийкарланған, хәм де оның уқыплылықларының, буның ушын зәрүр болған жағдайлар тийкарында раўажланыўына хәм жүзеге шығарылыўына байланыслы. Көркем дәретиўшилиқ тараўында үзликсиз билимлендириў идеясын иске асырыў адам турмысындағы сийрек ушырасатуғын кубылыс болып табылады, хәм көркем өнер тараўында да, сондай-ақ көркем-педагогикалық билимлендириў тараўында да көркем өнердиң өзиниң тәбияты, жеке адамның раўажланыўының психологиялық өзгешеликлери, оның кәсип ийелеўи менен байланыслы.

Ўзбекстанның көркем-педагогикалық билимлендириўи, раўажланыўдың узақ даўам еткен жолын басып өтип хәм бурыннан топланғанлардан барлық унамлыларын пайдалана отырып, бүгинги күни өзиниң буннан былай жетилисиўиниң жолларын таңлаў алдында тур. Хәзирги заман мәдений билимлендириў кеңислиги мәденият хәм көркем өнер тараўлары ушын жокары қәнигели кадрларды кәсипшил таярлаўға хәм көркем ағартыўшылыққа, әдеп-икрамлылық (руўхый) тәрбияға, мәдений дәстүрлерди сақлаўға хәм бекемлеўге хәм мәденияттағы әўладлардың избе-изли жолын қуўыўшылығына бағдарланған тийисли билимлендириў мәкемелери системасына тийкарланады. Көркем-педагогикалық билимлендириўдиң хәзирги замандағы көз қараслары, биринши гезекте, болажақ қәнигелердиң дәретиўшилиқ уқыплылықларын раўажландырыў ушын толық шәраятлар жаратыўды нәзерде тутады.

Көркемлик билимлендириўдиң улыўма тийкарларының өзгериўи көркем өнер сабақларын оқытыўға жаңаша қатнастарды излеўге де, педагогикалық пикирлеўдиң қәлипке айналған қағыйдаларын жеңип шығыўға да, педагогтың кәсипшил еркинлигин жетилистириўге де, кәсиплик искерликтин мазмунлық хәм методикалық тәрәплерине өзинше көз қарасқа ийе болыўына да тәсир етиўи мүмкин.

Дәретиўшилиқ өзин өзи жүзеге шығарыў орталығы, тийкар етип алынған принципи оның системасының бөлимлериниң мийраслылығы (бир-бириниң исин даўам еттириўшилиги) болған, үзликсиз көркемлик тәрбия болып табылатуғынлығына айрықша дыққат қаратыў керек. Үзликсиз көркемлик тәрбия, мақсетли

бағдарланыўы жеке адамның толық раўажланыўы, оның дәретиўшилиқ мүмкиншиликлериң барған сайын байытылып барыўы, ақыл хәм уқыплылықларының бәркулла өсип барыўы, кәсиплик орталықта өзин жүзеге шығарыўы болған, билимлендириў жумысының жаңа усылы сыпатында да алға шығады. Көркемлик билимлендириў, биринши гезекте сийрек ушырасатуғын объектке – таңланған кәсип ушын зәрүрли, педагоглар оны раўажландырыўы тийис болған, қәсийетке ийе, талантлы дәретиўши тулғаға бағдарланған болыўы тийис.

Хәзирги дәўирде көркемлик билимлендириўге айрықша дыққат қаратылыўы себепсиз емес. Көп санлы илимпазлардың хәм қәнигелердиң пикири бойынша, билимлендириў Ўзбекистан жәмийетиндеги биринши бағдарлар қурамына кириўи, ал билимлендириў тараўы «раўажланыўдың миллий ноқатларының бири» сыпатында таңланыўы тийис. Ўзбекстанның бирден бир мәдений кеңислигин, Ўзбекстан халықларының көп миллетли мәдений мийрасларын сақлаў хәм раўажландырыў, көркемлик билимлендириў системасын хәм илимин жетилистириў мәселелери, және де хәзирги замандағы жеке адамның раўажланыўының социомәдений шәраятларын сезиниў бүгинги күнниң оғада әхмийетли мәселелери болып қалмақта [1:72-73].

XX әсирдиң ақыры – XXI әсирдиң басларындағы социаллық-экономикалық, сиясий хәм мәдений-билимлендириў тараўларындағы терең өзгерислер адамлардың бир-бирине хәм жәмийетке қатнасы тәртиплериниң нормасында (моральда), сана-сезимлеринде, қәдириятларды баҳалаўының өзгериўинде сәўлелениў тапты, хәм усы себепли өсип киятырған жас әўладты тәрбиялаў процессин қыйынластырды. Сонлықтан, усы, пайда болған жағдайларда, оқыўшыларды тәрбиялаў процессин, олардың өзлерин өзлери раўажландырыўын, жеке адам сыпатында қәлиплесиўин, рефлексиясын, баҳалаў искерлигин алға умтылдырыў жағдайларына тийкарланып шөлкемлестириў үлкен әхмийетке ийе болады. Солай етип, үзликсиз көркемлик тәрбиялаў, адамның қәдириятларды баҳалаўының раўажланыўы хәм кәсипшиллик хәм адамшылық қәсийетлерин, өзин-өзи хүрметлеўди бекемлеўи жүз беретугын, адамның үзликсиз өзин-өзи раўажландырыўына жәрдем беретугын айрықша системаның жаратылыўына тәсир көрсетеди.

Көркемлик билимлендириў системасында ислейтуғын хәр бир адам, бизлердиң, тек ғана дүньяның илимий картинасын пүткиллей өзгертп қалмастан, ал муғаллим хәм оқыўшы, оқытыўшы хәм талаба арасындағы әдеттеги, үйреншикли қатнастарды да өзгерткен, постмодерн дәўиринде жасап атырғанлығымызды түсинеди. Хәзирги заман мағлыўматлар майданы, мәдений кеңислик ҳақыйқатында да шексиз: Интернет тармағы,

китапханалар, аралықтан оқытыў мүмкиншиликлери бар, ҳәм булар жеке адамның өсип раўажланыўына ҳәм оның ақыл-ойын раўажландырыў орталығына қосылыўына үлкен мүмкиншиликлер жаратады ҳәм алдымызға әмелий мақсетти – билимлендириўди мағлыўматлы цивилизацияға ылайыклы дәрежеде гуманизациялаўды – қойыўға мүмкиншилик береді. Көркемлик билимлендириўди ақылға сәйкеслендириў жеке адамның жәмийтте өз орнын табыўы ушын зәрүр,

Әдебиятлар

1. Уразимова Т.В., Есбоганова Б.Д. Роль изобразительного искусства в современном образовании. // Теория и практика актуальных исследований: международная конференция (Краснодар, 25 декабря 2015). –Краснодар: 2015, –С. 71-76.

РЕЗЮМЕ

Мазкур мақола ҳозирги давр таълим мазмунини ва ролининг мақсадини ақс эттиради. Чунки ўқувчиларни ўзлуксиз ўқитишни фаоллаштириш масаласи ҳозирги замон педагогика илмининг ва иш тажрибасининг энг муҳим масалалари қаторига киради. Ўқитишни ташаббускорлик асосида амалга ошириш муҳим аҳамиятга эга. Чунки ўқитиш ва ривожлантириш ҳаракатчанлик сифатига эга ва бу эса ўқитувчиларни ўқитишнинг сифатига боғлиқ. Таъкидлаш лозимки, ушбу сифатларнинг ривожлантирилиши ахлоқий, экологик, ватанпарварлик ва тарбиялашнинг бошқада ажралиб турадиган турларининг мастаҳкам асосини яратеди.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена современному содержанию и роли образовательного процесса так как в современном обществе возросло внимание к проблеме непрерывного художественного образования. Не последнюю роль здесь играет эстетическое воспитание, способствующее активизации развития мировоззрения, интеллектуального и творческого потенциала личности. Поэтому процесс образования необходимо основывать на создании условий для воспитания творческой личности, готовой к диалогу, сотрудничеству и сотворчеству в различных сферах жизни.

SUMMARY

The article is devoted to the modern content and role of the educational process, because in modern society much attention is paid to the problem of continuous artistic education. The aesthetic education plays here an important role contributing to enhance the development of word view, intellectual and creative potential of the individual. Therefore, the process of education should be based on creating conditions for education of creative personality, ready for a dialogue, collaboration and co-creation in various spheres of life.

ОНКОЛОГИК БЕМОРЛАРДА ЭМОЦИОНАЛ СОҲАНИ ТАДҚИҚ ҚИЛИШ ХУСУСИЯТЛАРИ

Д.А.Уразбаева - психология фанлари бўйича фалсафа доктори

Урганч давлат университети

Таянч сўзлар. психология, онкология, бемор, эмоция, стресс, дистресс, шахс.

Ключевые слова. психология, онкология, пациент, эмоция, стресс, дистресс, личность.

Key words: psychology, oncology, patient, emotion, stress, distress, personality.

Бугунги кунда онкологик касалликларга чалиниш йилдан йилга ўсиш суръатига эга. Бутун жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти берган маълумотга кўра онкологик касалликларнинг ўсиши охириги 10 йилда 15% га ўсган. БССТ маълумотида кўра хавфли ўсма касалликлари билан 2000 йилда 10 миллион инсон касалланиб, 8 миллион атрофидаги ўлим кўрсаткичи бўлса, 2015 йилда касалланганлар сони 17,5 миллионга етган ва 13 миллион атрофида ўлим кўрсаткичи бўлган. Саратон билан касалланиш яқин 20 йил ичида 70% га ўсиши прогноз қилинмоқда [5]. Бутунжаҳон саратон касаллигини ўрганиш ассоциацияси (IARC-International Agency for Research on Cancer) прогнозида кўра, 2025 йилга бориб, онкологик беморлар сони йил бўйича 19,3 миллионга ўсади [6]. Айниқса саноати ривожланган давлатларда бу кўрсаткич бошқа давлатлага қараганда анча юқори.

Ўзбекистонда ҳам саратон касаллигини эрта аниқлаш, даволаш масалаларига катта эътибор берилмоқда. Хусусан, РИОРИАТМ берган маълумотларига кўра, 2017 йилда жами 23540 онкологик касаллик бирламчи аниқланган бўлиб, касалланиш интенсив кўрсаткичи 100000 аҳолига нисбатан 67,1 ни ташкил қилган. 2017 йилда онкологик касалликлардан ўлим кўрсаткичи барча ўлим сабаблари ичида 7,6 % билан юрак-қон томир касалликларидан (61,9%) кейинги аянчли иккинчи ўринни эгаллаган.

Ўзбекистонда инсон саломатлиги масаласига жиддий эътибор қаратилган ва тиббий хизматдан фойдаланиш ҳуқуқи конституция билан ҳимояланган [1]. Кейинги йилларда давлат соғлиқни сақлаш тизимида кенг кўламда ислохотлар олиб борилмоқда. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 4 апрелда қабул қилинган ПҚ-2866-сонли “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасида онкология хизматини янада ривожлантириш ва аҳолига онкологик ёрдам кўрсатишни такомиллаштириш чора-

тадбирлари тўғрисида”ги Қарорни имзолаши, Республикаимизда онкология соҳасига қаратилган муҳим эътиборнинг амалий ифодаси бўлди. Ушбу қарорда белгиланганидек: Онкология хизматини янада ривожлантириш ва аҳолига онкологик ёрдам кўрсатишни такомиллаштиришнинг асосий йўналишларидан бири сифатида “Онкология муассасаларининг кадрлар салоҳиятини мустаҳкамлаш ҳамда онкологик касалликларнинг олдини олиш, ташхис қўйиш ва даволаш соҳасида республикадаги илмий тадқиқотлар доирасини кенгайтириш, шунингдек, халқаро ҳамкорликни кенгайтириш ва илмий ишланмаларнинг замонавий жаҳон тажрибасини миллий соғлиқни сақлаш амалиётига жорий этиш”, кўрсатилиб, бунда реабилитация ва паллиатив ёрдамнинг замонавий тизимини, шунингдек, хоспислар ташкил этиш йўли билан онкологик касалликларга чалинган беморларнинг ҳаёти сифатини яхшилаш; онкологик касалликларнинг олдини олиш, ташхис қўйиш ва даволашнинг самарали усуллари ишлаб чиқишга йўналтирилган фундаментал ва илмий-амалий тадқиқотлар доирасини кенгайтириш ҳамда замонавий маҳаллий ўсмага қарши препаратлар яратишга муҳим аҳамият берилган [3]. Айнан мазкур Қарорнинг 2-бандидаги топшириқлар ижросини таъминланиши юзасидан 2017 йил 30 декабрь куни тасдиқланган “Онкология тизимидаги фаолият юритувчи мутахассисларнинг янги штат меъёрлари” га кўра, ҳар бир онкологик муассасага тиббий психолог лавозимини киритилиши, мамлакатимизда онкология ва психология фанларининг интеграцияси натижасида вужудга келадиган психоонкология соҳасини ривожлантиришга қаратилган муҳим қадам ҳисобланади.

Онкологик касалликларда даво самарадорлиги пастлиги, касалликнинг кеч аниқланиши, мазкур касаллик билан оғриган беморларда ижтимоий ёрдамга мутожлик зарурати юқорилигини кўрсатади. Зеро,